

IMPARTIR ÉS COMPARTIR

Anàlisi i conclusions dels set cursos d'introducció a l'Arquitectura i al Projecte, realitzats a l'ETSAV.

T E S I D O C T O R A L

TUTOR:

ALBERT VIAPLANA

AUTOR:

PERE RIERA PAÑELLAS

Gener 1987

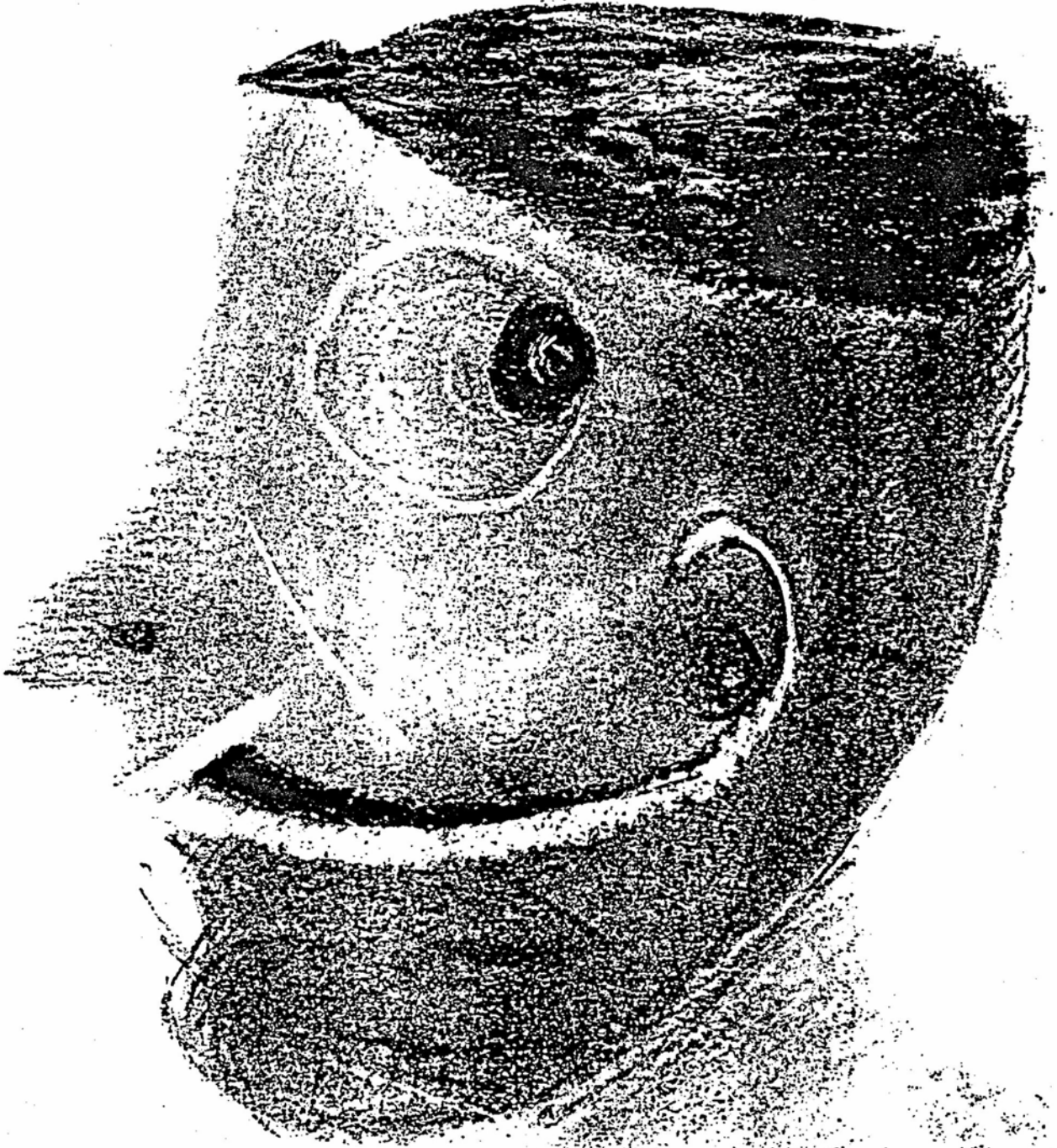
A Josep Mª Gutierrez, el gran culpable, i pedra angular de l'edifici de la nostra arquitectura

ÍNDEX

PREFACI	5
INTRODUCCIÓ	8
ITINERARIS	16
1. LA INICIACIÓ	19
1.1. No calia esperar Venturi per aprendre de totes les coses	20
1.2. La verificació urgent de l'aprenentatge	23
1.3. Les possibilitats de l'aprenentatge	25
1.4. Les dificultats de la crítica interna	28
1.5. Que ells funcionin; nosaltres assajarem de viure	32
2. INVITACIÓ AL VIATGE	35
3. L'ESPECTACLE	45
3.1. El so	46
3.2. La llum	51
3.3. L'ensenyament	54
3.4. El comiat i la retrobada	56
4. LAS HUELLAS Y LAS GRIETAS	58
OBSERVACIONS	67
1. SOBRE L'ORIGEN	71
2. SOBRE LA REVELACIÓ	88
3. SOBRE EL MÈTODE	99
4. SOBRE L'OFICI	110
5. MISCEL·LÀNIA	120
DECISIONS	158
- Cementiri municipal. Malla	160
- Parc Can Blanco. Premià de Dalt	170
- Casal d'avis i Museu Municipal. El Masnou	174
- Pla Especial de Protecció i Millora de la Muntanya de Sal de Cardona i la Vall Salina	187
- Plaça Porxada. Manresa	189
- Remodelació Casc Antic. Granollers	195

- Plaça de les Olles. Granollers	201
- Reforma Cementiri Vell. Parets del Vallès	204
- Tipologia parvularis	208
- Polisportiu per l'Escola Thau. Barcelona	213
- Piscines municipals. Sta. Coloma de Gramenet	239
EXPLICACIONS	244
HISTÒRIA D'UNA SITUACIÓ	245
PENSAR AMB EL COS	
1ª ETAPA. 1978-1981	247
1978-1979	252
1979-1980	261
1980-1981	283
EXERCICIS TIPUS	298
L'EXPERIÈNCIA DEL MEDI	
2ª ETAPA. 1981-1983	316
1981-1982	318
1982-1983	325
EXERCICIS TIPUS	344
LA POSTA EN PRÀCTICA D'UNA TEORIA DISCIPLINAR PRÒPIA	
3ª ETAPA. 1983-1985	360
1984-1984	365
1984-1985	389
L'EXPERIÈNCIA D'UN PROJECTE I D'UNA OBRA D'ARQUITECTURA	
4ª ETAPA. 1985-1987	456
1985-1986	461
1986-1987	511
COMENTARI FINAL	537
DESPEDIDA Y CONCURSO	538
EL ÚLTIMO TREN DE MADRUGADA	540
BIBLIOGRAFIA	542

PREFACI

Una noche de rabia, mucho antes de empezar la tesis,
me dije que me gustaria volver atrás y redescubrir

aquellas luces indirectas que a ras del suelo hacen flotar la habitación y proyectan sombras inverosímiles.

Inventar un mundo, no sé si invertido, pero en cualquier caso fascinante.

Nunca me ha interesado el estilo, y ahora comprendo el porqué: la energía que me recorre es de naturaleza exploratoria, aquella que nunca se instaura, que guarda el horror de capitalizar, como sinónimo de repetición inútil, aunque así se pierden también muchas posibilidades.

Sé que lo profundo reside en la superficie, que el volcan devora y atemoriza por la lava que vomita: la Forma.

Lo demás es camuflaje: voluntarismo, literatura o justificación que es lo mismo. Añoro los primeros acordes que hacen visible la electricidad cósmica.

Opio.

Sopor de recuerdo y rabia de futuro.

Qué mierda, dios mío, no darse cuenta jamás, aún sabiendo donde está el puerto, de donde salen los barcos, hacia un desconocido rumbo conocido.

Mis padres murieron sin darse cuenta que me dejaban solo.

Empezaré la tesis sabiendo que nada va a aclararse, aunque todos piensen que ya comprenden algo.

Malditos perezosos, buscadores de oro en bolsillos vacíos y ajenos.

Estraperlistas.

Aves rapaces.

Entrañables personajes que tanto se parecen
a mí en el fondo.

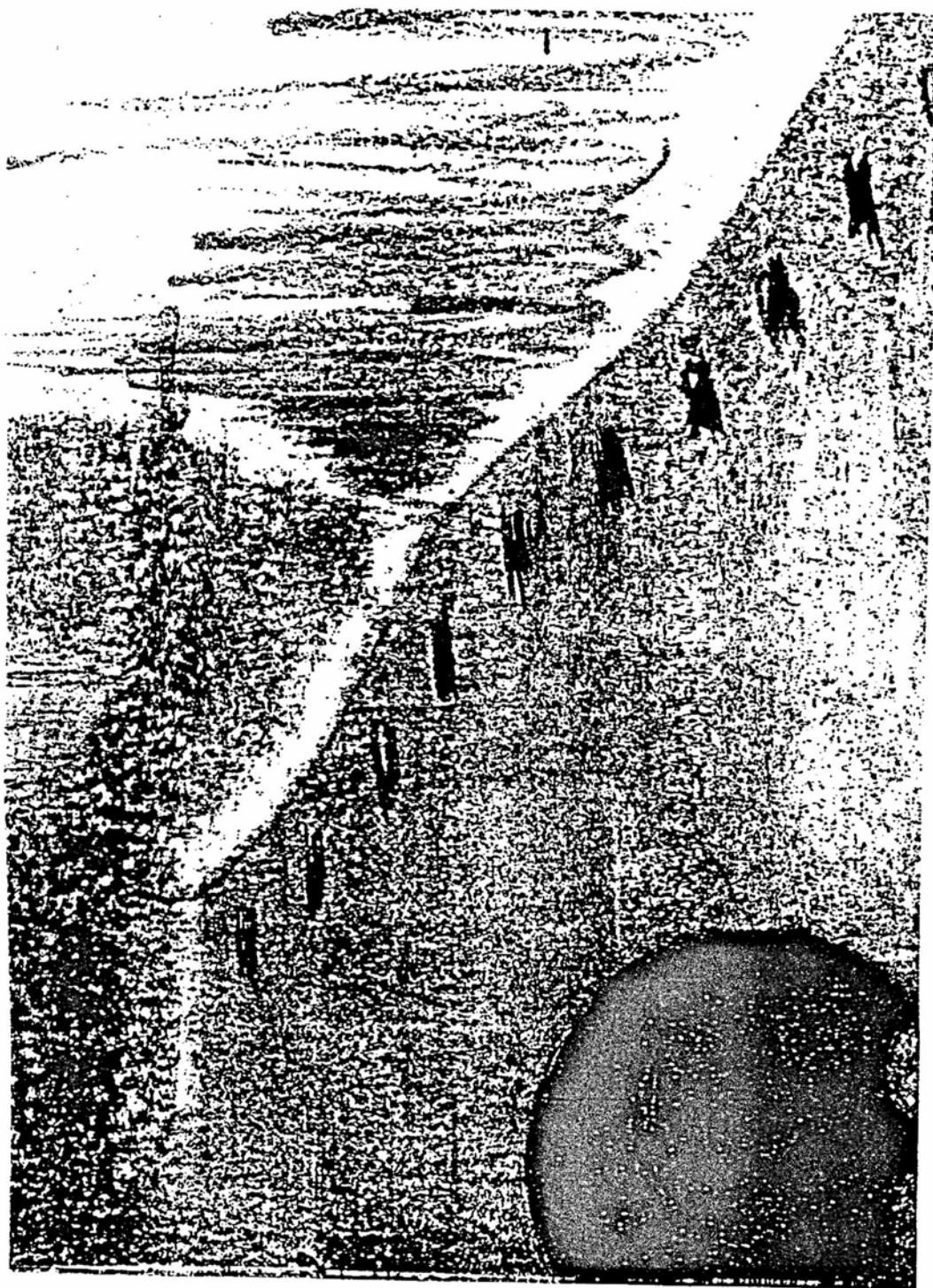
Quizás la forma nos separe, por eso la amo, como un
camino de identidad frente al caos, como un estado
compartido frente a la absoluta soledad.

Barcelona,

Junio, 86.

Irremediable.

INTRODUCCIO

"Co' fanciulli e coi dementi
Spesso giova il simular
Partiam pur, ma quel ch'ei tenti
Non lasciamo d'osservar"

Rigoletto

"Ciel; dammi coraggio"

L'horitzó i la barana de la terrassa extranyament no concorden, però tant se val! No hi ha resposta per a tot. Quan l'horitzó prengui la forma d'una serp fugissera, començaré a creure que sóc un elefant verge. Mentrestant seguiré fent arquitectura.

El soroll del mar no s'atura. Ritme fet d'escuma blanca.

Hauria de començar aquesta Carta Magna. Hauria de vomitar caramels de teoria.

Jo, que sempre he enyorat els examens orals i la seva capacitat d'espectacle i de risc instantani que entre tenen, aquells examens orals àgils com la lluita d'es pases i l'aquarel·la, em veig enfrenat a un farragós examen escrit de proporcions desmesurades, acompanyat inevitablement d'aquest aspecte d'instància i de serietat jurídica que li dona sempre una mena de caire testamentari que el fa tant absent i distant del meu cos. Jo sé que els arquitectes som escriptors d'un idioma que s'entreté a crear lletres amb la matèria du ra, aquella que ens separa de tants altres artistes: pintors, músics, dansaires, artistes de l'espectacle i poetes de tota mena. Som escriptors d'una parla més propera a les lletres de motllo de fusta, pedra, ferro i vidre que a les lletres de l'alfabet conegudes, encara que després tanta arquitectura d'orella s'es-campi sobre el camp de batalla.

El mar esta tarde oscurece verde.

Y aunque uno tiene que hablar de Arquitectura se niega a abandonar el regazo de la vida.

Quizás por temor a sentirse perdido.

Uno se abrió a la Arquitectura por un rasgo de amor a la Vida, aunque esta debilidad sea aún una cuenta pen diente y una herida abierta.

Desde mi balcón podría ahora abatir con un mínimo de precisión, cantidad de turistas multicolores. Sin embargo, me abstengo, consciente de mis tareas. Tarde o temprano, toda oscuridad será agrietada por la luz. Y ésta, asimismo, se contaminará lo suficiente como para oscurecerse, paulatinamente.

Seguramente escribir un libro mio está de más. Algunas gotas de evidencia, quizás llenarían un librito de papel de fumar, solamente. Además, sé que me falta el tesón de los archivos y el rigor de la demostración.

Lo que no se comparte, a lo mejor no se puede impartir.

Para rellenar he recurrido a mi quehacer, a esta punta de iceberg visible de mi conciencia. Y aunque no me gustan las teorías, porque obligan a poner excesivos y rígidos límites al mundo y a la propia experiencia, me gustaría devolver una teoría prístina que se bastara a sí misma, que se disolviera en la marea cósmica del conocimiento, sin paternidad reconocida, sin llanto existencial escondido, ni razón oculta. Como el tronco que arde ajeno a la mano que lo ha dispuesto, sólo ardiendo por la llama que lo mantiene en vilo, compartiéndola sin límites otros que los que su apariencia corporal les otorga. Debo sentar cátedra en edad de aprendizaje; debo adiestrar y demostrar cuando aún sólo me entretengo en preguntar y en encender fuegos, tal vez de dudosa eficacia incluso.

En el fondo, creo que no me corresponde ahora atosigar con el perfume mejor destilado de mi experiencia.

Sólo puedo compartir púlpito y charla, y no puedo, ni sé, ni quiero, amaestrar plantas domésticas, que en el peor de los casos ni me pertenecen, ni poner rejas a mi horizonte. Analizar y clasificar es cosa de cirujanos de la mente, de admirados y queridos cirujanos,

pero yo sólo sé compartir el sexo de mis conocimientos escasos: el número DOS inventa el UNO y al engendrarlo, en sueños, acepta la maldición del TRES, en carne y hueso. Y aquí empieza el dolor de la palabra.

De hecho la historia es una escalera de números primos, con rellanos de par en par, y aunque el mundo es grande, en nosotros, decía Rilke, es profundo como el mar.

Realmente el examen escrito no es mi medio. Me encuentro ante la hoja de papel en blanco como un hereje frente al Concilio, vencido de antemano.

Y desarmado.

No puedo reclamar ayudas conocidas, ningún recurso sabido de antemano.

No poseo ni la capacidad demostrada de explicarme a través de la palabra escrita ni la lucidez de juicio sobre su forma esculpida.

Las combinaciones del alfabeto no me pertenecen como campo propio de dominio.

Ni siquiera el idioma se me aparece dócil, que más parece una cabra saltarina, buscando a capricho el manantial en aguas del francés, castellano o catalán.

Buscando afanosamente la precisión entre impulso y discurso, y empeñándose aún inútilmente en acortar la distancia que separa el pensamiento de la palabra. En este medio aún no puedo ser descriptivo. Me es cómodo desenvolverme en los terrenos fronterizos, de la ficción, del sueño, del viaje. Y así trastabillo por lenguajes diversos que sirven perfectamente no a sus objetivos aclaratorios, sino que satisfacen narcisísticamente ciertos impulsos poéticos.

A veces, si mejor la conociera, me gustaría recurrir a la sonoridad de la lengua árabe, tan formidablemente adecuada para las infinitas (1001) noches de vela que estos pequeños trabajos de Hércules comportan.

Ahora mismo me siento como el pintor que mira sus cuadros entornando los ojos, como preguntándose con ellos si hay algo más que lo que a primera vista se vé.

Siempre buscando la cara oculta de la luna, seguramente busco algo que no pertenece al cuerpo estricto de ningún idioma conocido, ni tan siquiera de la Arquitectura.

Necesito aún adentrarme en la memoria para descubrir este matiz que lo hace todo idéntico a sí mismo, aunque después por un puro desplazamiento de punto de vista aparezca de nuevo irreductiblemente diferente.

Los niños distintos juegan a un mismo juego y a su vez en la forma de jugar se diferencian. Todo es un desasosiego de apariencias, de banalidades cotidianas, que se muestran como material de primera mano, como llave ineludible para acceder al territorio de mi experiencia.

Esta tesis puede no ser real, aunque me esfuerce en lo contrario. Es una afinación de instrumentos más que un concierto. Es una lucha con el lenguaje más que un discurso metódico. Es una batalla conmigo mismo más que una ofrenda floral.

Me cambiaron mis herramientas, mi materia prima, mi campo de aplicación.

Todo se desenvuelve fantasmagóricamente.

Todo aparece del color sepia del recuerdo.

Y por debajo surge un bullicio por existir realmente, que pugna por salir a la superficie.

En el fondo no deja de ser una película y por lo tanto sujeta a mil doblajes.

Y ante esta situación dejo rienda suelta a mis compases, porque de momento en su desorden no me separo del sentido, de la vivencia.

He tenido que auxiliarme del recuerdo para llegar a impartir mi experiencia, aún sabiendo que con ello asesino la fragilidad de mis sueños.

Asesino bellas criaturas viejas, como el abuelo que cada noche abrochaba las tuercas del reloj, que implacablemente presidía el comedor y organizaba mi existencia.

Paso a paso me acerco a la impunidad diplomática que otorga el atardecer de la vida, que acumula tantas pasiones de amor y de exilio, de aprendizaje y deseo de vacaciones.

Soy consciente de que raras son las huellas que permanecen, para ser largamente compartidas. Y no tengo otra alternativa, que pelearme por el Sentido, como mi admirado cómplice y maestro Jean Genet, que frente a los tormentos de la dualidad entre la forma y el fondo apostó siempre para que todo fuera fondo y la forma apareciera como algo inevitable.

Permanezco absorto como el olor de algo invisible, como la sonoridad de un grito oculto. En la añorada confianza de un lenguaje en el que el signo y el objeto representado aún sean lo mismo.

Algunos intuirán ahí un desprecio por la diosa Forma. Y se equivocarán.

Que otro es el sentido del discurso.

Porque si bien no fue fácil mi aprendizaje, sé que la diosa Kali permanece viva y que la danza cósmica de Na taranja-Shiva es inapelable.

Mis fibras de adoración permanecen intactas en su culto casi fanático.

En mi baúl siempre hay mapas, caminos de fascinantes viajes.

También un telescopio de mira pirata presto a cualquier abordaje.

De un papel que envolvía restos reseco de droga (iblan dita, no más, mi pibe!) aún pude rescatar un verso ado lescente para mi amiga entrañable Nuria B.

"porque mis goces son mitad reales
mitad tumulto de mi ánimo.

A medio camino entre el recuerdo y el deseo.
Así vivo.

Mucho más atormentado
por la prisa de las nubes
que por el viento que las mueve.

Me duele,
peró aún debes comprenderlo.

Y sin embargo, tengo cosas que contar:
sueños, anhelos, viajes y resoluciones angustiosas.

Aunque un viento de furia me meció desde niño
no torcerán mi voz hasta el olvido de mi mismo.

Llegaré a escribir
un claro libro de cuentos para mis nietos.

¡Que me tiene que ser dado el tiempo de la calma!

¡El tiempo de los pájaros!

Me duele

pero aún puedes comprenderlo".

La luz se halla en aquella hora en que exactamente no se sabe si proviene del cielo o de la tierra. La hora del té en el mes de Octubre, exactamente. Aquella hora en que todo recuerdo de infancia, por el doble poder del prestigio de la despreocupación primordial por un lado, y por otro de la memoria, es ya de entrada obra de arte.

Platja
d'Aro,
Octubre, 86

ITINERARIS

En certa manera, aquí es plantegen les preguntes, que invariablement, són sempre les mateixes.

Som uns sintonitzadors de difícil recanvi i d'exasperant monotonia. Som una espiral infinita, que sempre es clou sobre el mateix punt.

Les qüestions es plantejen "situacionalment", "formalment" jo diria, que l'existència no deixa d'ésser la forma poetitzada de totes les problemàtiques. Abstreu re-les del seu context original seria com tallar-les-hi les ales i substreure'n, potser la part més valuosa: la que encara resta per interpretar.

En la forma de fer les preguntes vé predeterminada la manera de contestar-les, i no he volgut estalviar-ne el marc significatiu de les propies limitacions.

No he volgut impartir, esborrant les petjades d'una experiència compartida, que en certa manera a tots ens pertany.

"Lejos de ser relativistas, afirmamos rotundamente que el hombre es un absoluto. Pero lo es en su hora, en su medio, sobre su tierra. Lo que es absoluto, lo que mil años de historia no pueden destruir, es esta decisión irremplazable, incomparable, que toma en este momento en relación con estas circunstancias; lo absoluto es Descartes, el hombre que se nos evade porque ha muerto, que ha vivido en su época, que ha pensado esta época día por día, con los medios que tenia a bordo; que ha formado su doctrina a partir de cierto estado de los conocimientos, que ha conocido a Gassendi, Oaterus y Marsenne; que amó en su infancia a una joven equívoca, que fué a la guerra y dejó encinta a una criada; que combatió, no el principio de autoridad en general, sino precisamente la autoridad de Aristóteles; y que se alza en su fecha, desarmado, pero no vencido, como un hito. Lo relativo es el cartesianismo, esa filosofía ambulante que se pasea de siglo en siglo y donde cada cual encuentra lo que pone. No nos haremos

¿Qué es
la lite-
ratura?
J. Paul
Sartre

eternos corriendo tras la inmortalidad; no seremos ab-
solutos por haber reflejado en nuestras obras algunos
principios descarnados lo suficientemente vacíos y nu-
los para pasar de un siglo a otro, sino por haber com-
batido apasionadamente en nuestra época, por haberla
amado con pasión y haber aceptado morir totalmente con
ella".

1. LA INICIACIÓ

1.1. NO CALIA ESPERAR VENTURI PER APRENDRE DE TOTES
LES COSES

L'exacte meitat dels anys seixanta floria amb rebrots encara tendres, quan per una serie d'atzaroses circumstàncies es va posar en marxa el rellotge que hauria d'encetar per a mi el temps de l'Arquitectura.

Els dies es llevaven turbulents i apresurats, conscients de tantes coses com hi havia per a fer.

Assemblea
Constituent
SDEUB
Caputxinada
1966.

Ningú no feia exactament, allò que naturalment li pertocava, i entretots, fòra d'hores i a totes hores ens dedicàvem a posar el món potes enlaire. Eren temps de buscar noves respostes a tantes preguntes, llargament formulades i encara per contestar.

Els formatges, fins i tot, es negaven a ésser resclosos sota pulides campanes de vidre esterilitzades.

L'horitzó de l'activitat i el coneixement s'havia començat a esquinçar i darrera les parets dels jardins coneguts s'hi endevinaven paisatges que també ens pertanyien.

Així, aprendre arquitectura i començar a exercir vincles professionals era lluny d'oferir-se com un Univers propi, endreçat i seductor per a ell mateix. Des de la terrassa de l'Escola, entre cafè i cafè i discussió apassionada, es contemplava tot el món i semblava a l'abast nostre. La vida s'obria com la primera lliçó arquitectònica. Els passadissos i els carrers eren les aules més ben preparades. L'Escola era més que res un punt de retrobada, on preparar noves expedicions a la recerca de qualitats presentides. Allà es compartiren les existències més que impartir-se les disciplines.

Les exigències de lo evident, per l'autoritat que ens

Militància
política
al FOC.
(Front
Obrer de
Catalunya).

atorgava el sentir-nos mereixedors d'una època més fèrtil i més lliure ens empenyien a trastocar l'ordre dels factors que intervenien i a entrar en contacte amb persones, realitats, idees i situacions que teien un vestit molt més ample de preguntes i respostes que les de la pròpia disciplina, acadèmicament formulades.

La vida extra-universitària omplia de sentit l'activitat acadèmica.

Així, les bones intencions desplaçaven el valor i el consol de l'obra ben feta i les actituds benèfiques substituïen el rigor del coneixement precís. Era una època de Ritme i de poca melodia.

Passió, aventura, novetat, risc, "feeling", "vibracions i bon rotllo", entraven a sac en el propi discurs acadèmic, i constituïen el seu suport més destacable.

Després ens hem trobat orfes d'instruments, d'ofici i disciplina i hem hagut de reemprendre la segona volta de la nostra carrera, exactament com van fer la primera: per lliure, amb pressa, esmicolant d'ací i d'allà pel carrer gran de la Vida.

Ben al contrari, de la situació actual, on l'ateisme militant dels estudiants contrasta vivament amb el vaticanisme teològic de molts nous ensenyants, nosaltres vam ésser iniciats sota una vocació apassionadament devocional, que contrastava fortament amb la migradesa burocràtica de tants vells professors.

Tot plegat havia de tenir, dubtosa eficàcia acadèmica, però s'obria meravellosament a paisatges de ressonàncies universals.

Algunes promocions d'arquitectes vam quedar ja marcats

per sempre, ja serà impossible de viure la professió i ensenyar la disciplina des d'un cantonalisme cultural i personal exacerbat, ja serà impossible de deslligar l'activitat professional dels avatars i requeriments existencials.

Aquella consigna llançada pels estudiants francesos, de que no hi ha problemes professionals, sino aspectes professionals, d'un problema general més ample, ja no tenia més efecte innovador, per nosaltres, que el de la seva precisa formulació.

L'Arquitectura, prou ho sabiem, estava subordinada a valors i exigències d'ordre superior, si bé com tot gra de sorra, amaga l'infinit en el sí d'ella mateixa.

Vida i Existència, Cultura i Arquitectura es fonien en un tot de coneixement indivisible.

1.2. LA VERIFICACIÓ URGENT DE L'APRENTATGE

Si el primer discurs d'aquella història, pot descabdel·lar-se amb les paraules que acaben d'ésser dites, com sempre passa, tota situació ve constituïda per un ventall de registres molt més ample.

Moltes coses passaven a l'hora, i tota experiència re troba els seus topants tard o d'hora.

La urgent recreació de condicions, que el temps exigia, i el contacte directe amb el Poder, tant l'estable com el de transformació, amb els anys filtrava i decantava també les existències. Malgrat d'haver anat força lluny amb les nostres exigències, cadascun va anar trobant aquell posicionament que més el reconfortava.

Els diversos requeriments d'interès i d'activitat no sols no eren indissociables, sino que requerien un nucli integrador de referència.

ESTUDI
VICEVERSA
Pim Casals
Lluís Josa
Jordi Garcés
Dani Freixes
Victor Argenti
Xavier Anza
Ramon Casals
Pere Riera.

Això ens va empenyer, a alguns, a compartir un espai, i un temps extra-acadèmic, a iniciar un despatx on hi cabia tot el que els nostres interessos reclamaven, i entre ells sense dubte: projectar la nostra primera arquitectura i articular el nostre primer llenguatge. Erem caçadors furtius practicant l'intrusisme en tendra edat d'aprenentatge.

Era però una època apressurada, rica i teixida amb enormes dosis d'espontaneïtat apassionada. El pas de l'idea a l'acte era instantani com s'esdevé en l'activitat del músic, i la por de l'error formava part del risc del coneixement, sense majors angoixes.

Amb un flamell de desig, s'encenien aleshores boscos immensos d'il·lusió compartida. Ben al contrari del que ara ens pertoca de suportar.

També ens va acompanyar la sort.

Perque sort va ésser descobrir tan aviat la sang de les ratlles projectades i aprendre a tractar-les amb cures d'urgència de la millor manera possible.

Vivenda
Unifamiliar
S. Pere
Vilamajor,
J. Garcés i
P. Riera.
Reforma
Molí Menorca
Pim Casals i
Lluís Josa

Sort també va ésser poder perdre infinites hores de paciència i encís veient com, màgicament, aquella sang de les ratlles es fonia amb l'argila i la lleya dels arbres caiguts i que allà on abans hi havia només olor de desig que planejava sobre un tros insignificant de natura, ara, hi creixia poc a poc, però amb insistència un cos significat de matèria en-dreçada, acomplint-se uns designis, que tímidament ha-víem atrevit a formular, temps enrera.

L'aplaçat poder invisible de la utilitat de l'ensenyança, que tan dura i miserable fa la vida de l'estudiant, es concretava sense acabar-nos-ho de creure.

Aquella matèria que sempre ens havia semblat, basta, òpaca, indomable i cega, es deixava penetrar súbtilment per la força de la Idea i s'atorgava la configuració d'un edifici.

¡Qué més podíem desitjar, si a més el despatx, era un nucli d'amics, una escola de debats i de fet una segona Universitat!

1.3. LES POSSIBILITATS DE L'APRENENTATGE

Aquella excitació mantenia vives les ganes d'aprendre i ens feia buscar afanosament la poca aigua corrent, fresca, que encara transitava, per aquell desert d'im potència acadèmica.

Al marge de les inevitables gotes d'ofici i vocabulari, apreses a desgrat de la incompetència de molts, dues assignatures brillaven amb llum pròpia i ens van entretenir aquells 3 primers anys de tanta trifulca, fins el tercer curs de carrera.

Estètica.
X. Rubert
de Ventos
2on curs.

Una, va ésser passatjera i el temps ha anat esborrant la seva fragància. Era formulada en termes de dispersió i agitació cultural i en aquells temps d'ignorància feia bategar amb força els porticons de les finestres, com el corrent d'aire. Però eren coses, que se'ns deien a cau d'orella, i per tant, encisadores, però fugisseres.

Elements
de
Composició.
Federico
Correa
1er curs.

L'altra en canvi, reclamava la nostra presència i la nostra proposta. Exigia el debat, reclamant primer la nostra paraula, sense donar escapatória per la via especulativa. Tornava el canvi amb precisió matemàtica, però obligava a saber el preu de cada cosa. Aquesta economia d'intercanvis va deixar llavors que amb el temps són les que bàsicament, s'han anat desgranant amb fruits arquitectònics; va generar tantes preguntes que encara dura el temps per trobar algunes respostes.

Aquí va ésser on per primera vegada, molts de nosaltres ens vam sentir arquitectes, com formant part d'una història que venia de molt lluny i ens depassava, però que també gentilment ens deixava un lloc per instal·lar-nos-hi: també l'arquitectura podia ésser casa nostra.

Si el record no em traiciona, aquella química, obeeix als resultats de la següent composició:

- una exigència molt elevada de discurs racionalitzat en l'anàlisi del lloc i del programa i en la justificació de la pròpia proposta.

- una elevada exigència de concreció formal, sota la pressió indefinida d'una estilística establerta, que planejava subrepticament i en la que qualsevol desviacionisme tenia que venir fortament compensat per un abundant discurs racionalitzable.

- una atmosfera increïble de suggeriments permanents, rics de connexions culturals i existencials, com a fruit dels extraordinaris comentaris del professor titular.

- un ritual de sacralització "aristocràtica" que dominava la relació professor-alumne, incorporant al curs, un ambient, de risc, de plaer i de terror, tot a l'hora.

- una deliberada desconexió amb la Hª de l'Art i l'Arquitectura, emmarcant el fet creatiu, bàsicament com una aventura personal i pròpia, aliens, els seus resultats de concomitàncies de tradicions compartides.

El resultat del conjunt, extraordinari, i els resultats posteriors dels estudiants ben qualificats així ho confirma.

Precisament pel fet d'ésser el millor fruit de tota una època, m'interessa resituar l'origen d'alguns neguits, que si bé per a mi començaven aquí, la història recent del debat arquitectònic, els hi ha donat un valor generalitzat.

Talment com aleshores, que la seva vivència desvetllava corrents alternes d'entusiasme i pataleta, necessito ara reobrir aquell debat per deixar al descobert

les preguntes amagades que amb el pas del temps han ge
nerat tants esforços de resposta.

I reobrir-lo no amb un afany de singularització ni de
polarització, sino ben al contrari, amb un esforç de
generalització de les qüestions, que si bé en aquella
pràctica quedaven perfectament paleses, eren patrimoni
comú de tot un conjunt d'arquitectes. Eren els signes
i les ideologies de l'època que tots compartíem.

1.4. LES DIFICULTATS DE LA CRÍTICA INTERNA

Haig de reobrir el debat i el record i no em noto absent de sentiments de por i de recança.

M'espanta, a l'hora que em desplaui, una certa migradesa cultural, que potser, a causa d'una possible hipersensibilitat malaltissa, sempre he advertit.

No es cómodo parlar dels bons mestres, a qui els hi deus agraïments quasi diria de vida eterna, quan el record et planteja que cobejaven massa exclusivament l'adoració per part del deixeble, sense permetre vacil·lacions de trajecte, fent-ne un ús abusiu de la distància que separava les mútues vivències.

Certament tot deixeble, cobeja una actitud d'adoració envers el bon mestre: una adoració comestible i necessària, com a mòbil per a practicar la relació. Així mateix, l'art veritable s'atorga una munió d'adoradors, però sense imposar-los-hi mai un ritual especial de pertinença. Amb els nostres mestres no era fàcil de poder tenir una relació tan oberta, essent aquest el primer accident seriós i la primera fractura del viatge.

Les derivacions i conseqüències d'aquest fet, en sí mateix, potser de no tanta relevància, ens duen a les portes mateixes de comprendre les dificultats per establir unes bases serenes de circulació de crítica interna.

La inexistència d'instruments i de mentalitats permeables i no sagnants de crítica, de debat i d'intercanvi, especialment al sí de les nostres escoles, es un dels grans dèficits que aquestes arrastren i suporten.

I si no, com s'explica la manca d'elements de recanvi,

com s'explica tanta migradesa cultural i de gestió, en les institucions professionals i Universitàries, sense poder negar l'existència en ambdòs camps de personalitats de vàlua indiscutible.

¿Com s'explica, la inèrcia, inanició, i desorientació cultural i professional de les nostres escoles, després de la pèrdua, almenys aparentment del paper protagonista dels nostres mestres?

Els, comprensiblement, per l'època que els ha tocat de protagonitzar, han hagut d'estar en tots els fronts exercint, amb un inevitable despotisme il·lustrat, les tasques d'inventar tots els noms i recrear totes les pistes. Han hagut d'exercir com una generació sense pares i potser per això han confós els fills amb els militants.

De tota manera, ens ha de reconfortar, tenir-los per referència i els agraeixo, que potser per això, podrem finalment ocupar el veritable lloc que ens correspon, sense tants deures imposats, ni tants treballs impropis. En el fons és el millor regal, perquè es el preu de la nostra llibertat.

Però ara hi ha tantes barquetes en el mar, que s'han esborrat tots els camins i totes les trajectòries es neutralitzen.

Caldria potser formular una última demanda, encara que de vegades pensi que aquesta ja no sigui una tasca que els pertoqui, que ja es quasi un abús de confiança.

Però més enllà de la guerra professional per l'estatus i l'encàrrec, resta per fer un mapa d'aquesta terra promesa, un paisatge més transitable, un mercat més estable de preu fix, sense regateig, una Escola obrera, imaginativa i reconeixible que perpetui la bonica ciutat que se'ns vé a sobre. I tot això en la Pax Ro-

mana de l'autoritat moral i la tendresa, aprofitant que són les úniques referències no històriques, encara com partides.

Puc imaginar, amb facilitat el somriure que un discurs d'aquestes característiques, deu provocar en molts dels meus col·legues, però sense ésser-me indiferent, ja no tinc edat per torbar-me per aquests inconvenients.

Soc conscient que la radiografia real, vital, de l'ensenyament es mou sempre per les relacions, quasi libidinoses i un tant inexplicables entre mestres i deixebles, per sobre i més enllà de la relació administrativa entre professors i estudiants, establint-se una diferència comparable entre la que es dona entre companys de curs i amics de promoció. Que en el Coneixement com en l'Amor la distància que els separa es tan sols un joc de paraules.

En l'ensenyament, com en l'Amor, els comportaments matemàticament estadístics, són parcials i aberrants. L'autoritat moral, que ho és perquè és sempre compartida i s'atorga gratuïtament és infinitament més humana i democràtica que l'autoritat funcional o de grau.

Tantes reformes universitàries, basades en conceptes "economicistes", més preocupades per un control de mínims que per una optimització de màxims, sempre ens deixarà orfes de les autèntiques i millors condicions per recrear l'aprenentatge. Assegurarem, així, que no es produiran fugites de gas perilloses o inútils, però mai garantitzarem un bon repartiment del calor per tot l'edifici universitari.

Els bons mestres i els millors alumnes, garantitzen la supervivència del debat acadèmic. La qualitat de les relacions que entre ells s'estructura és com una premonició de la gestió cultural exercida, és com una pre

monició de quina serà la llibertat de crítica que ens
espera.

No és doncs una qüestió baldera.

1.5. QUE ELLS FUNCIONIN: NOSALTRES ASSAJAREM DE VIURE

Si en les relacions d'intercanvi (crítica) bullien per sota, figures que formulaven camins d'alternativa, també en les teories impartides, en les mecàniques de coneixement subjacents als rituals practicats, algunes esquerdes intuïdes, no ens deixaven excessivament confiats.

El desmantellament d'una enquilosada retòrica, juntament amb les possibilitats ofertes pels nous materials i les continuades tasques de reconstrucció, entre moltes d'altres, havia permés als arquitectes iniciadors i formuladors dels postulats del Moviment Modern exercir sobre tota la producció arquitectònica una influència d'innombrable abast. Els seus resultats agressivament innovadors, i extranyament bells s'havien imposat per arreu. Les llars, antics contenadors de foc, que ja havien pres categoria de cases s'havien convertit en màquines d'habitar, on cada peça ocupava el seu lloc, amb tota l'arrogància d'aquell que sap exactament el perquè? Les antigues esglessioles i mercats, que en la cruïlla dels camins posàven la primera pedra dels pobles que el comerç va empenyer a través d'unes xarxes de carrers, fins la categoria de ciutats, s'havien convertit en esbeltes plaques solars, desafiants, als 4 vents, en la soletat dels descampats.

Una nova racionalitat avessagadora, prometeïca, que es creia coneixedora i mereixedora de tots els perquè, de totes les fórmules i de totes les respostes, havia envaït l'esperit del temps.

Per damunt de les diferències de sentiment i coneixement, d'experiència i de comportament, hi havia una consigna clarificadora que atorgava la clau del progrés de l'època, i que era exercida per tots.

Un perquè rotund i afinat de les funcions compromeses en el projecte tenia que originar "naturalment" tots els desplegaments de la forma, que amb el temps gairebé s'havia quedat muda de tantes exigències justificatives. Allò que la raó abastava es multiplicava impudicament en tots els dominis de l'existència, la racionalitat esdevenia teòricament el millor substitutiu de l'ocultació poètica.

La racionalitat de la funció s'exercia al preu de mutilar i ignorar l'immens poder de la seva irracionalitat.

El gran misteri era el pas de la funció a la forma, de la norma al confort, de l'estadística a la vida, però sempre hi havia nous arguments per desfer les encallades.

Hem estat educats sota les premises, certament útils i riguroses de l'infinit joc juvenil dels perquè com a cadena garantitzadora de resultats apropiables, sense adonar-nos que la racionalitat més calculada es fonamenta sobre irracionals.

L'important era sempre tenir resposta, perquè a punt per esgrimir. El mutisme, l'encanteri i el dubte, excitaven les ires dels mestres. Calia donar resposta del perquè els peixos, sota determinades condicions es devenen pans sense poder mai descendre a l'origen del miracle.

I aquí es trobava la nostra gran limitació, desconixedors de que la forma existia, abans que la funció fos formulada, que el seu camí era un camí de transformacions i metamorfosis successives més que de canvis de naturalesa.

I desconixedors també que l'únic coneixement de la funció és a través de la forma que l'ús l'hi imposa.

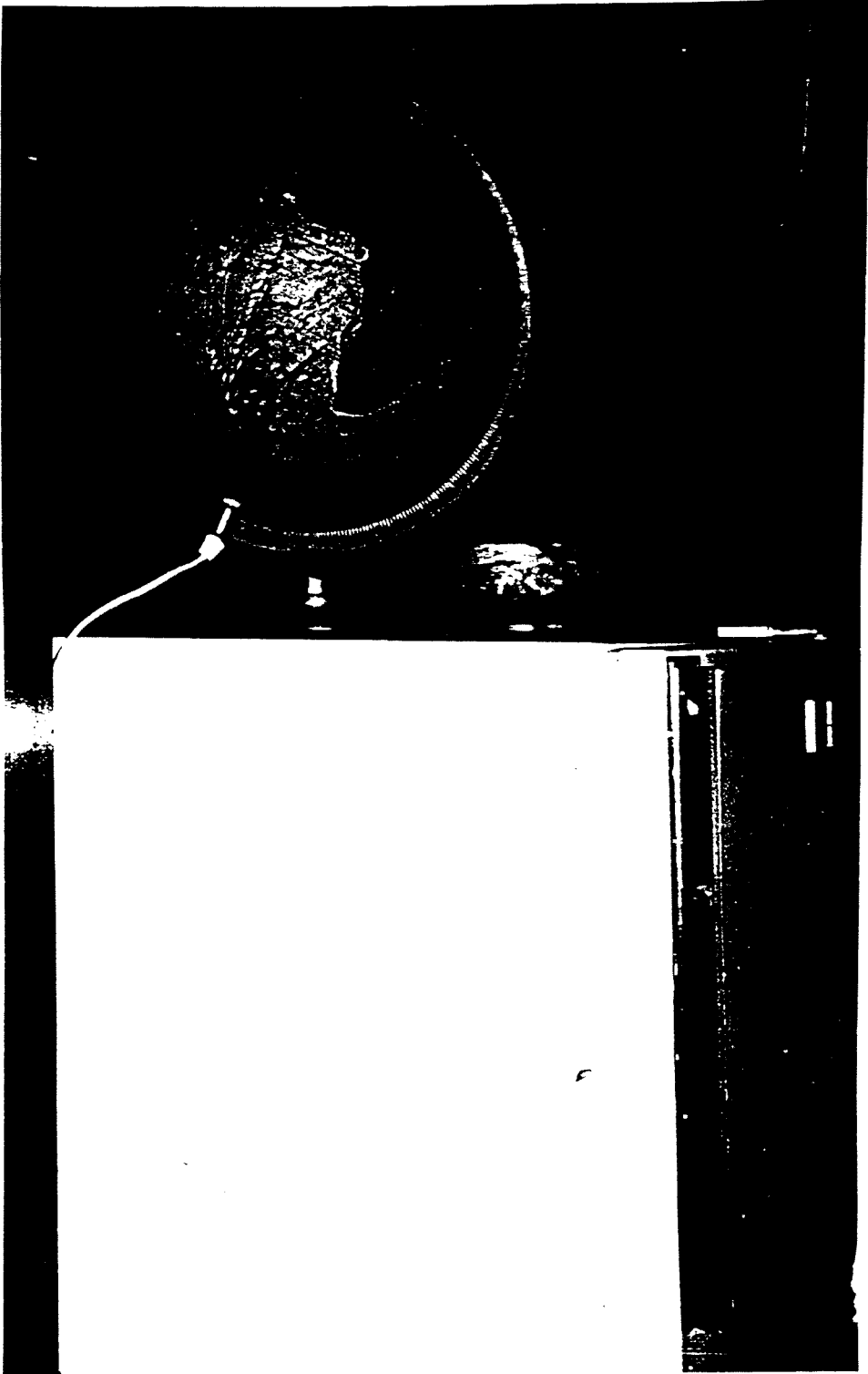
Preocupats pel pas d'una cosa a l'altra, vam perdre la possibilitat d'anar a l'origen de tota manifestació, a l'origen de tota forma, a l'origen de tota arquitectura. Perqué l'arquitectura, des de que es troba en el seu propi domini es sempre forma, forma que analitza, forma que decideix, forma que comunica, forma que endreça, construeix i significa el món, i les funcions, com els comentaris, s'encaramen a elles, gairebé com les gavines als esculls del mar, inevitablement.

Desprovistos del poder de l'origen, les formes fora de les mans dels grans creadors, que no tenien rubor en contradir-se i que eren grans, no per la funcionalitat dels seus edificis, si no perque el seu compromís formal era apte per contenir totes les ressonàncies de la vida, eren més presoneres d'un estil que suports d'un nou llenguatge.

El problema no és doncs el pas de la funció a la forma, sino el pas del no res a la manifestació, de l'invisible al visible, del desconegut al reconeixible. Que tot es Forma, Paraula, gest. Tot rau en l'origen per llunyà que pugui apareixer.

I així d'aquesta manera quedava arrelada una altra constant pregunta del meu itinerari, que si la sort m'acompanya intentaré de nou re-contestar.

2. INVITACIÓ AL VIATGE

A la vida sempre hi ha ruptures imprevistes, que de-
vallen com cisalles implacables, i alteren bruscamment,

si és que existeix, el curs normal dels esdeveniments.

Les nostres exigències, van ésser formulades més enllà de les freqüències suportables per les orelles de les nostres autoritats. I de fet va succeir l'inevitable: allò que s'esdevé quan es perd la paciència, sense més alternativa possible: vaig ésser invitat a un viatge-sorpresa, vaig ésser apartat de la trajectòria.

Com que els caixals no cauen mai just quan mastegues pedres i la vida no deixa d'ésser un préstec d'amortitzacions aplaçades, vaig mantenir els dos peus en terra.

Que no estava sol. Aquella cova de lladres de petita història de la que abans he fet esment permetia rossegat algunes esperances.

Malgrat tot, els fils que teixien el paisatge s'havien trastocat d'ordre i entreteixien atzarosament molts dibuixos fins aleshores impensables.

Un petit impuls es va fer inevitable i la percepció del món va quedar seriosament capgirada. Moltes finestres es resistien ja a ésser tancades i s'oferien mil paisatges nous com a possibilitats properes.

Va ésser suficient de trobar un estimat company d'aventura i tot va ésser començar un nou viatge, viatjant a través dels viatges cap a viatges reveladors: em vaig instal·lar en la distància, com un genet adaleric per mil miratges, tots ells tan reals, com els arbres de la meva Plaça.

El patiment físic de la recerca del desconeixement geogràfic, s'obria lluminós a altres consciències diferenciades.

Dels coneixement pels cromos de les races humanes, i

Expedient
acadèmic i
expulsió
de la Uni-
versitat per
3 anys.

VICEVERSA
continua.

a M.M.M.

de les seves aventurades existències, vaig passar al clixé fotogràfic directe i a les mans serrades.

Del record escadusser d'una arquitectura d'estampeta, vaig passar a sentir la commoció del ressó del meu crit en el seu silenci.

La meva ciutat, bulliciosa i complexa, plena d'aldarulls i gemecs de supervivència, va ésser plenament compartida i reconeguda a través de totes les geografies possibles.

El coneixement de la diferència, obria les portes i atorgava el poder de les grans decisions.

Sospés en els desèrtics llacs de Band-i-Amir, sota el domini d'Allah, abans que els soviètics hi creuessin també els seus camins vaig resoldre una contradicció que feia temps m'atormentava.

Titol
d'Arquitecte
1975.

Les situacions de debilitat posicional obliguen a respostes israelites: alimentar un fort contrapoder ideològic: així va nèixer la meva divisa: negar-se a organitzar l'amplitud de la meva existència sota l'estret camí de cap ciència, negar-se a que tots els meus registres d'activitat fossin manipulats únicament per les mans d'un sol ofici, negar-se a la confirmació d'un títol que sectorialitzi la llei d'intercanvis, talment com els poders matrimonials classifiquen la lluita i la bona harmonia entre els sexes.

Les velles fibres trosquistes s'havien anat tenyint d'un utòpic radicalisme anarquista, gairebé de color de pel·lícula.

I tot s'esfondrà en un instant sota el pes d'una visió que reorganitzava el significat i alterava el resultat químic, essent-ne els components els mateixos.

Al país de la raça alta, de llargs turbants i barbes

blanques. Al país de l'astrakan negre vaig decidir reobrir el meu expedient acadèmic. Vaig decidir que ja em tocava. Que la raó també era meva i no dels que van propiciar, amb mala fe i impotència, tota aquella aventura.

L'experiència de la vida és una serp sinusoidal. Així es succeeixen els ritmes de l'existència. Així ho vaig comprendre.

Al cap dels anys, en l'exercici i usufructe d'una recipient distància, un monestir Zen em donava la confirmació palesa.

Hem estat educats en l'actitud globalitzadora, més que en la gratificació íntima de l'obra ben feta, hem volgut ésser Universals i els seus infinits camins han estat viarans de follia, de pèrdua irreparable, per manca de referència. Hem desacralitzat els secrets de l'existència, creient-nos a l'abast de tots els Himalaies. Hem volgut fer un intercanvi Còsmic, amb les mans buides. I això és el no-res. Pura "algarabia". El coneixement extens, en superfície, com la famosa taca d'oli de l'urbanista i el coneixement interior, en profunditat, com la de la tasca, estimada, de cada dia, estant sotmesos a un ritme en la nostra experiència. Un amb l'altre s'impliquen i es necessiten com la Nit i el Dia.

Els fills del Renaixement i del Romanticisme, també els fills dels jueus, som propensos a un preciós i irrenunciable individualisme que cerca la gran Raó, el gran Sentiment, la única Veritat, en el mercat permanent de les transmutacions existencials. I no deixa d'ésser també un valuós aspecte.

Els fills de l'espasa i del crisantem, del sol ixent i la natura, també de Lao-Tseu, són propensos a un preciós i irrenunciable individualisme que cerca en una

sola activitat els últims i diferents aspectes de la Raó del sentiment, de la veritat, de la realitat.

Pot semblar ben bé el mateix, però és exactament el contrari.

Els nens diferents juguen a un mateix joc i en la forma de jugar es tornen a diferenciar.

El viatge és la gran alteració de la consciència, encara que n'hi hagi d'altres que encara no convé desvetllar-les.

El viatge permet instal·lar-se en la diferència i és per tant la millor talaia per apreciar allò que a tots ens iguala.

El viatge és una alteració sistemàtica de l'espai-temps de l'experiència que a l'exigir unes readaptacions a la consciència, obre camins renovats de percepció.

Sempre m'han interessat més els orígens que els finals, tot i sabent que venen a ésser la mateixa cosa. Sempre m'han interessat més els fets primordials, que les grans resolucions anticipades.

I això em costava llargues batusses, amb arquitectes amics i reconeguts, avessats als viatges d'aquells indrets que els mostraven resultats "anticipats", i que ells creien inevitables, tard o d'hora per tothom. Jo sempre he preferit aquells indrets que em mostraven resultats "endarrerits", i pels que inevitablement jo crec hi hem passat tots una hora o un altre. Em sembla que és més llarga la distància que ens separa, i em sembla que és més curta la possibilitat d'apropiació d'aquella experiència.

En aquests darrers països, la major facilitat de construcció de la vivència emparenta la situació amb la

EUA.
New York
versus
tercer món

invenció del llenguatge i això és una clau que obra moltes portes tancades.

En l'inici, l'arquitectura és viu com un tot complex que gairebé aclapara. Tot crit acaba disolent-se en una paraula i funda una gramàtica.

Aquest per a mi ha estat un bon aprenentatge. Llargs tractats d'eminents arquitectes ens han parlat sempre dels elements constituïents de l'Arquitectura. Però hi ha excessiva descripció estadística o parcialització tècnica o morfològica. No acabo de comprendre el seu poder real de "generació".

Potser perquè els edificis han estat mirats més com a geometries tècnicament constituïdes que considerats com a llocs per habitar.

Aquí es van obrir moltes preguntes que al llarg dels cursos impartits han trobat algunes respostes.

En aquest esforç de desconstrucció han estat 3 els companys inseparables: l'arquitectura popular o vernàcula, Mies van der Rohe, i l'instrument conceptual de l'antropologia. Aquesta última va ésser una descoberta casual de tants viatges i sempre més ha estat una eina inseparable per comprendre també l'Arquitectura, o d'allò que dona les condicions necessàries perquè la forma arquitectònica pugui desenvolupar-se harmònica i confortablement. En qualsevol cas, ha permès abordar tota la problemàtica funcionalista sense tanta posició reduccionista.

Hace algunos años, estuve andando por distintos valles del Himalaya. Iba pues con la percepción al ralenti, debido al ritmo corporal que marcaban mis piernas, y el espacio que me envolvía era dilatado, inmenso, condiciones ambas óptimas para entrar en resonancia perceptiva.

Escribí, aquellos días una carta a Lluís C. mi involuntario, entrañable y algo desaprensivo iniciador de mi interés por la Arquitectura en la que le contaba que acababa de llegar a un lugar donde las casas tenían un tal valor de especie que las hacía geográficas, como el paisaje, las cumbres nevadas y el viento, y que la gente se las ajustaba tanto a sus necesidades que las hacía confortables y sagradas al mismo tiempo.

Comprendí que la casa no era más que la copia recreada de lo que estaba ya hecho y un templo para lo que había que hacer con ella.

Comprendí que aquella arquitectura aportaba a cada uno la sugestión de un estado y no la descripción de un objeto. Buscaba adaptarse no objetivamente a la forma de una casa sino subjectivamente a la mentalidad de los hombres que se proponía albergar. Y lo comprendí cuánto mayor era la semejanza entre todas las casas. Antes que enseñar su arquitectura, su construcción, ellas mostraban una cierta forma de ver, de sentir, de pensar.

Aquel concepto, quizás ya en desuso, de cultura material, cruzó multicolor de significado mi mente. A la vez también cruzaron todas las Pirámides, Panteones, Partenones, Catedrales y Jardines que en el mundo han sido. La perfección de su objetividad proclamaba a los cuatro vientos los estadios compartidos de la aventura humana. La presencia interior del objeto depasaba con mucho su apariència.

Me acordé también de aquella definición de la obra de arte que dice de ella, que constituye un sistema de símbolos expresados por ritmos. Me acerqué al nudo de la palabra cultura.

Y prosiguiendo mi interrogación sobre el arte y la ar

arquitectura me atreví a formular que el arte coloca las obras de los hombres en un plano de igualdad, de continuidad y de constancia. Que el arte no progresa nunca. Su principio es siempre actual, puesto que su lugar esta fuera del tiempo, ya que transmite la imagen ritual de lo que se ha hecho en el origen.

¿Que será un arte primitivo? Quizás lo pueda responder Leonardo cuando dice que salvaje es el que se salva.

Por aquella naturalidad geográfica de la arquitectura, comprendí mi continuado interés por tanta construcción popular o vernácula, como quiera llamársele. Sus formas inevitables, biológicamente inevitables, sus imperfecciones tan humanas, su espontaneidad permanente siempre me ha cautivado y han sido fuente de importantes descubrimientos.

En aquella desuniformidad arquitectónica de los valles del Himalaya, comprendí aquella máxima escolástica de que el arte imita la naturaleza, pero en su operación, en su modus operandi, y no en su obra.

Del bagatge escolar, en els meus viatges a l'origen poques coses em servien. Som d'un país conreat directament i llargament per aquella ecléctica i rica cultura que va permetre als homes del Renaixement el coneixement de l'Antiguitat Clàssica. D'una cultura que en aquest país ha deixat testimonis insuperables de bellesa arquitectònica encara que les nostres escoles s'entossudeixen malèvolament en oblidar-la.

El Islam.

Sempre m'ha sorprés l'enutjosa insistència en l'estudi exhaustiu del Renaixement Italià, i ja des dels primers cursos de carrera, que es dóna a les nostres escoles d'arquitectura.

Precisament l'arquitectura del Renaixement, que és la primera arquitectura que va buscar els seus mitjans

d'expressió en una Arquitectura desapareguda, en una tradició apagada, i per això mateix, ultra les seves capacitats de formació de ciutat, i l'abundant informació escrita, es fa difícil de separar retòrica estilística i llenguatge primordial. Una arquitectura, on les preguntes que es formula no gaudeixen de la facilitat de comunicació de l'evidència i molt menys de la transparent resposta. Una arquitectura molt apta per una aprofundida relectura disciplinar, però no gens capaç de generar en els estudiants, encara amb poca formació, aquella emoció i poder de coneixement que tenen altres arquitectures escampades per arreu, i sense anar més lluny la islàmica o la japonesa.

Que no per la distància geogràfica són menys pròperes ni menys tremendament actuals.

La superació d'aquesta miopia etnocèntrica dels Departaments d'Història de les Escoles d'Arquitectura evitaria molts debats cecs i inútils sobre aspectes candents de la problemàtica de l'Arquitectura actual.

Al mateix temps també caldria dir que el coneixement del moviment modern, no aporta tampoc totes les respostes.

Del viatge, enyoro aquella incertesa calculada que els acompanya, aquella planificació de la sorpresa imprevista, i la seva qualitat d'itinerari.

Coneixedor de l'existència del viatge interior, cap a l'objecte, en faig de tots els mapes el llibre de text preferit.

Per la radio sona un antic madrigal sefardí, que diu així:

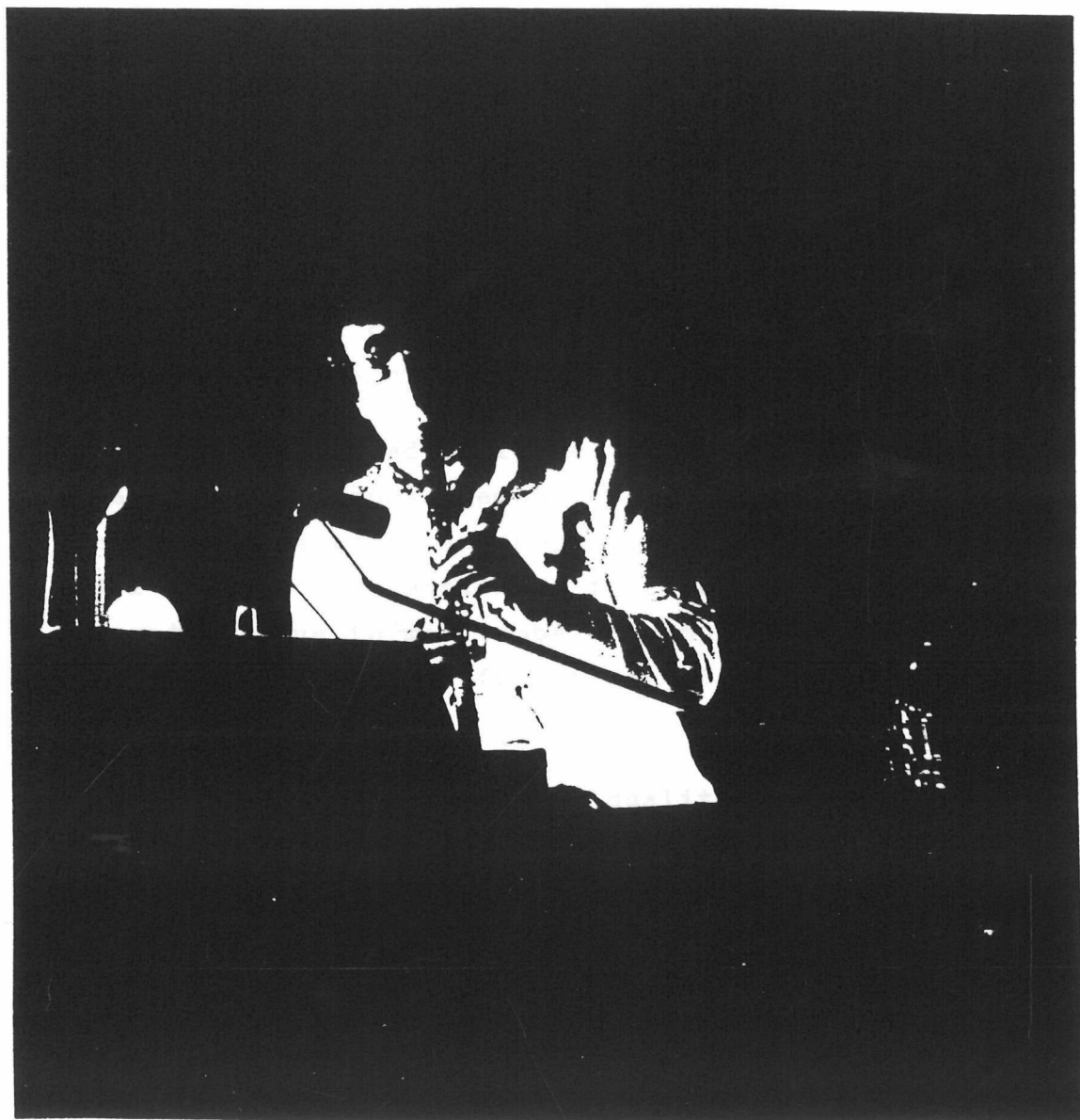
"Para llegar a ser un creador, no basta cultivar-se, es decir, integrar a la propia vida espectáculos y co

nocimientos, sino que es preciso aprender una cultura a través del libre movimiento de una trascendencia, es preciso que el espíritu, con todas sus riquezas, se proyecte hacia un cielo vacío, al cual le corresponde poblar, pero si miles de lazos tendidos, le retienen en tierra, su impulso se rompe".

M. Your-
cenair

Bon viatge!

3. L'ESPECTACLE

3.1. EL SÓ

Talment acomplint allò de què les ventures i les desventures no arriben mai soles, i amb la certesa de que totes les portes tancades desitjen potencialment ésser obertes, una nova i fascinant activitat va embolicar inesperadament la meva existència aconduïnt-la cap a camins per a mi impensables.

Les coses no venen mai del tot perquè sí, havent-hi sempre una expectació prèvia que sembla anunciar-les, ni que sigui per la intensitat del desig. Després, l'atzar i la combinatòria de situacions i d'encontres s'encarrega de donar-los-hi formes imprevisibles.

Fundació
de l'Or-
questra
Plateria

Amicals requeriments de músics coneguts em van posar un pont de plata per seguir perpetuant la inveterada infidelitat arquitectònica. Les precipitacions del des_gtí, esquerden els edificis més ben construïts. Els aldarulls de la meva consciència havien de desviar-me i allunyar-me un cop més de la directa, concreta i exclusiva pràctica arquitectònica.

El recent poder adquirit del títol de la llicència, després de 12 anys d'embòlics i d'impaciències, em donava el passaport per compartir-lo amb els adoradors del só i de l'espectacle i fent ús de les inversions negatives que formen també la comprensió del Cel i de la Terra, retrassava frenèticament el temps exacte de l'inequívoca vocació d'arquitecte.

Música
versus
Arquitec-
tura

La permanent vivència entre dualitats gairebé contra-
posades sempre ha acompanyat la meva existència, a
tal punt que les decisions ja esdevenen impossibles.
No hi ha tria possible.

Per una persona educada en el maniqueisme judeo-cris-
tià, en el pragmatisme polític del marxisme, i en el

Música del
conjunt
de'n
Jaume Sisa.

racionalisme arquitectònic, el desconcert era total. -
Em sento raier de timó dèbil, d'un rai que grinyola,
riu avall, sobre aigües turbulentes. La vorera és pro-
pera però no hi ha tria possible. Tan sols cal fer el
que més convingui de la millor manera possible. Les
decisions humanes són d'ordre tàctic. Les estratègi-
ques pertanyen al regne de la Poesia i per tant de les
tormentes d'estiu.

Tot aquest posicionament, compromet totalment l'apre-
nentatge, fruit d'una actitud vital radicalment dife-
renciada.

El só i la seva apropiació humana, la música, havien
desencadenat un conflicte d'amors irrenunciables i com
sempre gairebé incompatibles.

No es tractava ja del plaer contra el deure, aquella
odiosa màxima de l'infantesa, es tractava d'agermanar
la mà dreta amb la mà esquerra, sense quedar-se invà-
lid.

És possible inventar una Forma on dualitats antagòni-
ques s'harmonitzin?

Aquesta pregunta, i la recerca d'una resposta oferta
com a possibilitat, ha estat tal vegada el principal
misteri a resoldre durant 10 anys de la meua vida.

Una estructura mental muntada sobre absoluts irreduc-
tibles (idealista) acompanyada de vitalitats apassio-
nades i viscuda en una atmosfera d'economia moral té-
totes les de perdre.

És necessari obrir-se a una cultura posicional, nego-
ciadora, superant l'angoixa que proporciona la desco-
berta dels propis límits.

Però ja hi tornarem.

Tinc un amic que practica la meditació com eina fonamental d'equilibri personal. El seu objectiu es "comprendre" o millor "sentir" les qualitats del só i de la llum primordials, com a primers constituents del teixit de l'Univers.

Tan altes pretensions sempre m'esglaiien, però sóc de naturalesa fàcilment inflamable i aquestes paraules sempre m'han semblat suggeridores.

Espai i temps, llum i só. Venen a ésser diferents maneres de dir el mateix.

L'arquitectura és filla de la llum, que engendra l'espai.

La música i el ritme són fills del só, que engendra el temps, encara que res com el só té tanta capacitat d'omplir l'espai.

Enyoro de la música la seva irreductible corporeïtat, la seva materialitat, la seva exigència absoluta d'acord entre sentiment, pensament, mans i boca. Subjecte i Objecte s'han de fondre i el soroll i la remor de la fusió és la música. El caràcter artesanal inevitable de la pràctica musical és una vacuna inestimable contra banalitzacions literàries i ideològiques.

La música, pel músic, tant sols es justifica per la seva pròpia interioritat.

El seu fluir permaneix inalterable i els únics comentaris només són possibles a través de l'altre art de cecs: la Poesia. Les seves úniques respostes només són visibles per la dansa.

Activitat vibratòria del propi cos, fos amb l'eina i l'instrument. Un art que arrenca al silenci els seus secrets i és la font del moviment.

Si en l'estudi de l'arquitectura no t'ha quedat clar el valor de la matèria, només cal fer música per comprendre que aquella és la part òpaca de la idea arquitectònica, i el seu vehicle inevitable. És la que rep totes les ferides i suporta tots els arguments. És la que confirma o nega, per més que tot sistema tecnològic derivi sistemàticament cap a un sistema cultural.

L'arquitectura dibuixada no és més que partitura per estrenar, i en aquest sentit o tragedia acumulada, o divertiment, o consol.

La idea arquitectònica que no traspassa la matèria visible, ha perdut la capacitat d'expressar-se en el seu medi. Ja no és comestible pel cos i rau presonera del pensament. Pot ésser font inesgotable de signes culturals estimables en el camp de la literatura, de la plàstica, o de la crítica, però la seva presència real i la seva verificació última queda amagada i oculta.

El projecte, reducte específic d'elaboració de la idea arquitectònica, és una llavor que no pot estar al marge de la planta ja configurada.

La intimitat amb la matèria és el gran poder de l'arquitecte. Vencer la seva inèrcia, batejar-la de nou constantment, domesticar-la i talment com el músic amb l'instrument, arrencar-li aquella nota extrema que ningú no coneix encara: la NOTA única i definitiva.

La matèria és la nostra limitació i la nostra possibilitat a l'hora. La poesia arquitectònica troba tot el seu valor en la posició justa de cada estructura material. El contrari, obliga a moltes explicacions.

¿Per què tants il.lustres professors d'escoles d'arquitectura manifesten un despreci tan pregon per les assignatures tecnològiques?

¿Per què aquestes són massa sovint explicades de manera morta per arquitectes mediocres?

L'aprenentatge d'un llenguatge arquitectònic no hauria de separar mai la idea arquitectònica de la seva materialitat. Massa sovint aquesta última és afegida com aquells vestits intercanviables de les nines.

En aquest sentit sempre m'ha semblat revelador i estimulant que Siza Vieira fos professor de construcció.

Amb la música s'aprèn l'exacta noció d'estructura i el valor de les parts respecte d'un tot. És un món, fet de posicions relatives i justes. Un diàleg a l'espai de notes i sons, persones i coses.

I sobretot s'aprèn el valor del silenci, aquest espai entre só i só, que té tant poder com la pròpia nota i que acaba donant-los-hi la seva significació. Aquest silenci formal que tant poder dona a l'espai arquitectònic. Aquest lloc de retrobada entre el públic i l'autor. L'origen del ritme i de la cadència.

I també de la Festa!

3.2. LA LLUM

I amb ella comença l'espectacle!

És imprecís començar l'espectacle amb la llum, que ja l'actuació musical el comporta, però el poder d'aquell primer raig de llum que esquerda la foscor de l'escenari, i otorga la facultat del primer reconeixement és tan enorme i encisador que no sembla desnaturalitzar el problema situar la llum a l'origen de l'espectacle.

Més enllà de l'estricta pràctica musical, la configuració espectacular de les actuacions, anava prenent cos malgrat la tossuda i recelosa reacció dels músics.

Varies van ésser les motivacions:

- per un cantó la meva vessant més arquitectònica trobava ací un camp extraordinari d'aplicació. Jo mai vaig deixar d'ésser pels músics "el músic-arquitecte". I em sembla que ara pels arquitectes no deixó d'ésser "l'arquitecte-músic". L'experimentació de la llum i de les qualitats escèniques em van atreure gairebé espontàniament.

- La realització com a pràctica professional d'alguns muntatges, especialment de grans festivals de música.

- El propi tarannà i exigències dels temps que requerien muntatges escènics més elaborats i també la sensibilització per part d'alguns músics en aquest tipus de formalització.

Em confeso adorador de la llum. Res hi ha de més complaent i gratificador que els passeigs a distintes hores captant tots els matissos de la llum. La llum és pot beure com el licor més preciós i embriagar-se de llum no és un plaer menor.

La llum és de la naturalesa de les evidències de coneixement. És el color, i a l'ésser l'ombra és també

Canet-Roc
1975-76.

Darling Sisa
al Saló IRIS
1974.
Espectacle
musical per
Jaume Sisa
1977.

el volum i també la textura. La llum permet aixecar barreres invisibles de foscor i alterar totes les aprecences. La llum fa visible el pas del temps en l'espai.

L'arquitectura també pot ésser només una posició i una llum.

La llum pels arquitectes és l'antidot natural contra la concepció d'espais purament geomètrics. La llum és atmosfèrica, i escapa a la seva fàcil representació. La llum ve a ésser la substància que anima i significa el cos òpac de la matèria.

No n'hi ha prou en projectar edificis geomètrics, ni n'hi ha prou en projectar edificis pel dia. També cal pensar en la nit.

I en aquest sentit és ben curiosa la resistència dels estudiants a projectar i imaginar espais amb la seva llum incorporada des del començament. Els estudiants triguen molt a superar la distància existent entre espai geomètric i espai arquitectònic.

Es projecta bàsicament per organitzar activitats (i això no deixa d'ésser un subproducte del funcionalisme). La resta o és fruit de l'atzar, o del sentit comú o és afegit com una cosa sense relació estructural amb tota la configuració espacial.

D'ací la mania de projectar bàsicament en planta i després amb alçats (façanes i volum).

Si la intenció principal d'un projecte és resoldre problemes de la capacitat i d'organització, la gent només hi cabrà en aquests espais, però res més. Mai podrà desplegar totes les seves capacitats i entrar en ressonància amb les diferents qualitats de l'espai. Actuant així es deixa fora de la significació espacial,

allò que precisament constitueix el nucli significatiu de l'Arquitectura i allò que forneix la capacitat d'apropiació per part de la gent.

L'educació dels estudiants en el sentit de no dissociar la projectació d'un espai de la seva il·luminació és un pas necessari per no dissociar la capacitat dels espais per acollir tota la complexitat de la vida, en totes les seves manifestacions. La intenció d'un projecte ha d'ésser el més global possible. Només així es pot fer arquitectura.

La sensibilitat per la llum obre el pas a una consciència fenomenològica.

¿O és que les finestres només es col·loquen sota criteris geomètrics de façana?

Cal aprendre a projectar en secció i saber recórrer amb els ulls tancats tots els espais projectats a cavall d'un raig de llum i saludant al nostre pas tots els seus habitants, que indiferents a la nostra visita executen una funció premonitòria d'allò que demà s'esdevindrà.

3.3. L'ENSENYAMENT

Situo ací la meva pràctica habitual com ensenyant pot ser perquè la raó última del perquè m'interessa ésser professor rau en la fascinació d'actuar en públic i del compartir l'instant de l'espectacle.

La representació escènica se m'ha imposat sovint com una necessitat.

1976/77.

Explicaré només un moment excepcional: el primer dia que vaig anar a donar classes a la ETSAV com a responsable d'Estètica i Composició. Aquell dia per a mi era excepcional. Havia donat classes a Eina i a la ETSAB, però aleshores estrenava escola nova i curs. I com a tal el vaig preparar.

Mentre em preparava la classe vaig decidir que explicaria el famós binomi funció-forma, fent-me valer de la metàfora entre persona i personatge. I vaig presentar-me a classe disfressat de capellà, amb sotana.

A la ETSAV, ningú no em coneixia, i quines foren les cares i exclamacions dels estudiants de 4rt curs, quan van veure que el seu professor d'Estètica era un capellà.

Jo no em vaig immutar i prosseguí el meu discurs fins que el personatge tenia que donar pas a la persona, per exigències del guió. I poc a poc em vaig anar traient la sotana fins que la trampa fou compartida.

Aquell curs va ésser un curs excepcional i així m'ho han manifestat sempre els estudiants, entre els quals conservo bons amics.

El poder escènic es cabdal en tota explicació-actuació, i m'atriveixo a dir que la forma escènica no és independent del contingut de l'explicació.

Què un curs és una successió de relats millor o pitjor, conscient o inconscientment, escenificats, que es transmet més amb l'exemple que amb el precepte, que les llums són més importants que els guions, i que allò que és comparteix és més decisiu que el que s'imparteix, per a mi està fora de dubte.

Aventura, ritme i poder escènic són exigències ineludibles pel meu ensenyament.

A tot això cal afegir-hi que aquell temps de reflexió i d'introspecció que la pressa del despatx professional et nega, troba el seu lloc en el "tempus" acadèmic, constituint-ne una de les seves majors gratificacions.

3.4. EL COMIAT I LA RETROBADA

Però Sant Jordi, s'estaballava contra el dragó una i altra vegada i la seva victòria va ésser la seva oportuna i justa retirada.

Espectacle de dansa i música amb: Montse Prat, O. Perucho, Xavier Riba i Pere Riera representat al Llantiol, Barcelona.

Després de l'últim intent d'espectacle total i propi, vaig decidir, no sense reconèixer llavors que encara esperò que algun dia puguin de nou manifestar-se, exercir plenament d'allò pel què tal volta estava millor preparat. Ja no podia aplaçar més la verificació de tant bagatge.

Hi ha misteris de dolor, en el camí del Coneixement, absolutament inabordables. Per operar amb eficàcia no és suficient la vitalitat, per acurada que sigui. El coneixement dels límits, propis i dels altres, marca el camp de joc indispensable.

Hi ha victòries que es celebren tristament, que no és cert que la joia sigui companya inseparable del triomf, de la mateixa manera que el poder de la decisió no amaga l'amargor i el sacrifici de la tria.

Cavalquem sobre crestes de certes fugisseres, on els valors i desigs d'un i altre signe coexisteixen dotats de posició geomètrica i amb passió simètrica de fascinació mútua.

En qualsevol cas el coneixement precís dels límits, de les capacitats i les possibilitats, aquest coneixement que definitivament et separa de la infància, i la capacitat d'estoïcisme enfront del sofriment inevitable que tal consciència genera, va tancar fins el moment les recàmars prèvies, i els estadis intermedis que tortuosa però lluminosament m'han fet aterrar, tard, però amb un bagatge no despreciable, en el territori específic de la producció professional arquitecte

tònica, entesa aquesta paraula en el seu sentit més literalment estricta de pesades estabilitats que com porta.

Ès hora ja, que la recerca de la perfecció de l'Objecte atorgui el repòs necessari a les exigències del Subjecte. Ès hora de que la paraula s'adormí en el si lenci de l'escultura habitada, en l'eficàcia compartida de la FORMA ARQUITECTÒNICA.

4. LAS HUELLAS Y LAS GRIETAS

1 No somos inmortales.
Dependemos.
Somos hijos del viento y del tiempo.
Variables y perecederos
limitados, pues.
Somos de naturaleza orbital
huérfana de principio y fin.
Circunvalatorios de trayectoria lineal
por conciencia rectilínea
y dubitativa.
Pensadores de presentes ajenos
Ladrones de futuros opíparos
Vividores de recuerdos añorados
La densidad de la juventud se desvanece
y el peso se despedaza en ligerezas, con el tiempo.
El tiempo es un factor de rompe y rasga
y el espacio persiguiéndolo se otorga la existencia,
en ritmos alternantes de sístoles y diástoles.
Botas de cien huellas que a su paso miden
y fundan el espacio.
Relojes-recorridos-trayectorias.
Peldaños de la casa del tiempo,
de la Arquitectura al fin y al cabo.

2 En tus ojos siempre hay una mirada
esquiva y en tu piel una arruga inadvertida.
La hiedra sube inevitablemente, y se apodera
del tronco y de la fachada.
Una grieta es su morada y su posibilidad.
Todo bolsillo convive con su recoveco.
Casi siempre el paso del tiempo, rompe las
apariencias, cubriendo con manto de
plata o liberando las entrañas. Todo ello
entraña un riesgo, entrañable.
Y así se desvela el origen que se agazapa
más allá de cada pliegue. Que se repliega.
En cada grieta se abre una puerta y un horizonte.
En medio los caminos entretejen un paisaje
de mil y una huellas dispersas.
Nada es sí mismo. Nada existe por sí mismo.
Todo son reflejos que se cuelan por entre las grietas.
Solo somos la huella de algo. De algo acaecido
o por venir. A elección si es posible aún.

3 Hoy he pillado las huellas de mi sueño
que huían deshilachándose.
Nieblas y vapores. Magia negra.
Si fueran ratas, seguirían mi cortejo.
Dicen que las cloacas se han puesto de pie
y están en guerra.
Nadie sabe el porqué.
Pero hay prisa. Una prisa cómplice.
Y a pesar de todo,
Alicia sigue en la puerta de su umbral.
Eternamente.
Si una persona no se mueve
es que siempre se saluda a sí misma,
y así anda entretenida,
tomando el sueño por realidad
y viceversa.
Es el vaivén infinito del reposo
con el que la Tierra rota sobre sí misma.

4 Las pesadas estabilidades se agrietan
bajo el peso de tantas huellas
que el paso del tiempo deja.
Grietas para el espacio, huellas para el tiempo.
El viento deja huellas por sustracción o por suma.
Que él mismo no se mueve.
Son las cosas que a su impulso se trasladan.

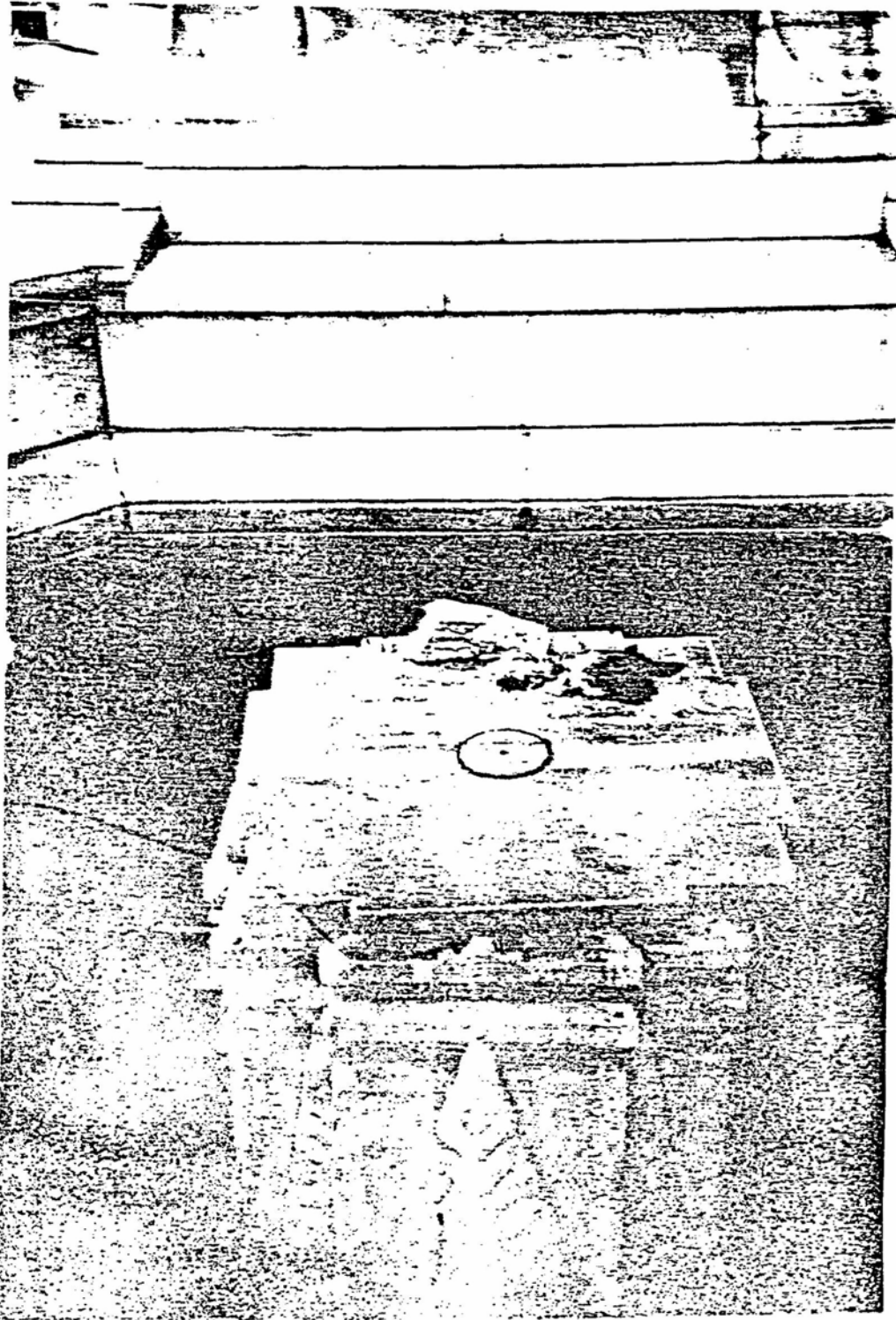
5 Coleccionaré manteles salpicados
de huellas-memoria de cenas memorables,
de días señalados,
de momentos cumbre.
Y sábanas también, que como arenas movedizas,
imprimen todos los aconteceres.
Haré prendas de futuro,
del recuerdo activo del pretérito.
Lanzaré la forma re-conocida
hacia el abismo del mañana.
Y procuraré no quedar atrapado en la maraña.
No quiero partir de cero.
Que alejen estas soledades de mi estancia.
El viaje al origen es compartido
y los viejos maestros modernos se equivocaban,
o nosotros no comprendíamos.
De hecho que más da, si ya nos entendemos.

6 Pasado mañana y ayer he visto
a alguien pasear por el horizonte.
Tu ya no lo ves, pero yo sé
que sus huellas permanecen.
Solo es cuestión de ir a comprobarlo.
Aunque a mí no me hace falta
tendré el placer de acompañarte.

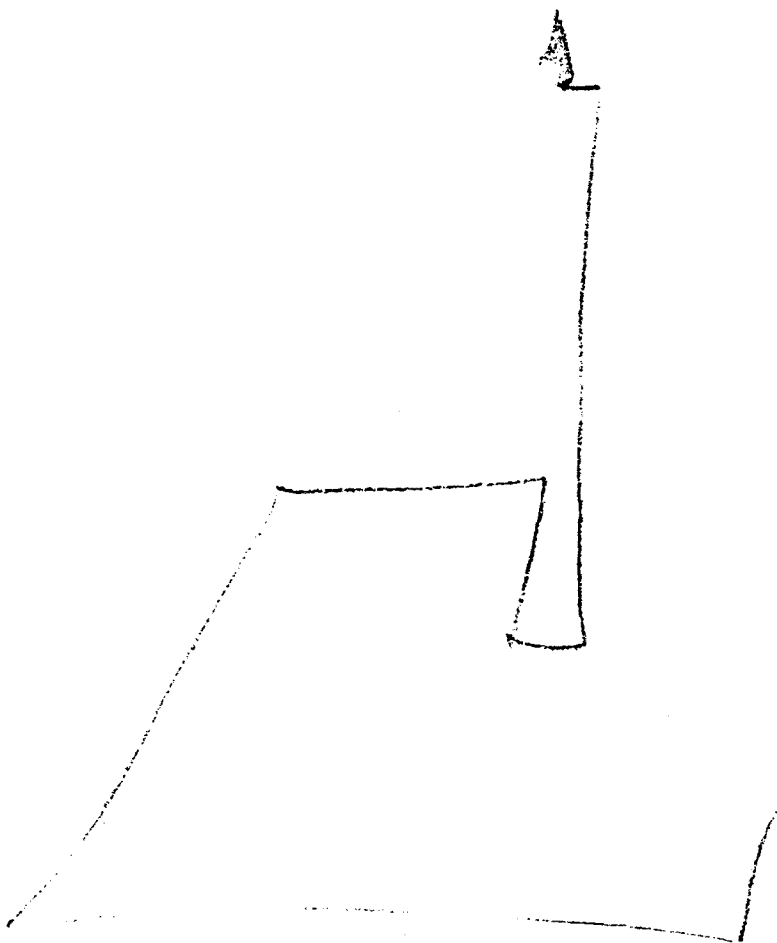
7 Grita, grieta, tu desvelo
y aparecerá la voz de siempre.

8 Te escucho y sigo atentamente tus huellas.
Este es mi itinerario permanente.

OBSERVACIONS

En certa manera aquí es plantegen les respostes i, tal volta si ho proves potser t'agradarà.

Agafa un tros quadrat de marbre de color suau, una es pelma de cera blanca no molt alta i unes quantes flors desgranades i escampades per damunt.

Tot, delicadament i intencionadament col.locat, posant cura de defugir simetries tancades i també vigilant que el conjunt no resulti d'una inestabilitat total. Escampa els núvols i recull els últims raigs de sol per què la teva visió depassi allò que veus cada dia.

Si et cremes la mà amb la calor de la flama, acaricia el marbre que et retornarà la frescor. Guarda't un re tall de flors i embolica la teva cara amb els teus dits.

El moviment de la flama, et robarà repòs a la teva visió, però te l'obrirà a cels estrellats de llances de foc llarguíssimes.

Si bufes una mica les flors navegaran com a barques de colors pels canals del marbre.

Totes les geografies del món hi han deixat la seva petjada. Tres elements naturals, t'ofereixen tot el que tenen, és a dir, tot el que vulguis.

El marbre es manté sol. La seva presència és gairebé immutable i la seva força li vé, de la seva antiquíssima sabiduria. Es torró de terra viva que poden trepitjar els teus peus.

Però no pots descuidar-te: les flors es marceixen amb el temps. El compromís no s'acaba aquí. Cada dia hauràs de recollir noves flors de colors. La presència immutable del marbre les fa envellir més aviat. Cada dia hauràs de posar cura en la tria.

La força d'aquest element feble és la seva poderosa i vivíssima, encara que curta, presència. El trànsit de la vida a la mort se t'ofereix constantment com a espectacle i com a memòria. Res no t'escatima, ni el color ni l'olor que t'ofereix generosament. I pateix tant com tu el comiat, però sap que fatalment s'adormirà, com els teus ulls, vençuts pel somni en la patena rosada. De l'acceptació pacient dels seus límits en treu la seva força.

I encara et queda l'espelma com a llibre obert, com a mirall dels teus pensaments que se t'ofereix amb tota la seva virginitat.

Les coses floreixen com a branques del gran arbre de la vida. La nostra força està en jugar, en saber jugar amb el temps, guardià gelós de mil meravelles.

Les coses, per això també arriben a esdevenir símbols, perquè són traces de forces ocultes i compartides, quasi invisibles i que reposen damunt d'allò que anomenem aparença.

Així mateix esdevé amb el meu cos, amb el nostre cos i

Udaipur,
India,
1975.

amb el vostre. I amb el teu cos que tant m'agradaria
ara d'abraçar. Amb amor.